

EPITETUL ÎN POEZIA LUI ION PILLAT. CROMATISMUL PILLATIAN *The Epithet in Ion Pillat's Poetry. Pillatian Chromatics*

Elena-Lucia MARA, Associate Professor Ph.D.,
"Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: In the poetry of Ion Pillat, the epithet has an important role generated by rare constructions, exclusive poetics. It is observed some kinds of epithet, like - syncretic, chromatic, impersonate and metaphorical one, with diverse manifestations. Chromatic epithet is used for descriptive-visual style because colour became a meaningful attribute, exactly like the shape, but the impersonate epithet suggests a space touched by spiritual values, specified for modern poetry. Pillatian's chromatism is limited from the point of view as tone of colour and shade. The most frequently is the white, because influenced our soul with an absolute quite. Blue is the colour of infinite, black- the colour of productive land, yellow- is the colour of immortality, green is the colour of vegetable kingdom. The combination green-blue has a special connotation in the colour of girlfriend eyes and the cherry colour is the colour of people in love.

Keywords: poetic construction, epithet, chromatic, primary colours, values.

Dicționarul explicativ al limbii române dă următoarea definiție epitetului determinant expresiv pus pe lângă un substantiv sau pe lângă un verb pentru a scoate în evidență mai nuanțat o trăsătură a obiectului sau a acțiunii și pentru a da mai multă expresivitate artistică creației respective¹. Marin Bucă în *Dicționarul de epitețe* subliniază că epitetul constă în alăturarea unui cuvânt calificativ la un altul în scopuri estetice. Din punct de vedere al elementului regent, majoritatea determină substantive, iar privitor la structura gramaticală cele mai multe sunt adjective și substantive. Ponderea este deținută de determinările simple, dar și de epitețele duble sau rare. Luând ca model cercetare stilistică a lui Tudor Vianu despre *Epitetul eminescian*, se pot identifica epitețe evocative și epitețe apreciative, ornante și stereotipe, individuale și rare.

Pentru Tudor Vianu, *epitetul* este acea parte de vorbire sau frază care determină în lucrurile sau acțiunile exprimate printr-un substantiv sau verb însușirile lor estetice, adică acelea care pun în lumină felul în care le vede sau le simte scriitorul și care au răsunet în fantezia și sensibilitatea cititorului.² Epitețele cunosc o arie largă de răspândire, de la limbajul comun unde utilizarea este spontană, dintr-o pornire firească de a înfrumuseța exprimarea și de a obține un efect imediat, până la limbajul poetic, desăvârșind valoarea acestui trop. În literatură epitetul îndeplinește diverse funcții stilistice. Există un cod al fiecărei epoci literare, al fiecărui scriitor, în care se înscrie și funcționarea epitetului. În raport cu numărul și calitatea epitetelor în enunț sau discurs, se disting două moduri de a ilustra o imagine poetică, adică acumularea de epitețe sau selecția atentă a epitetului reprezentativ. Așa cum unii cercetători diferențiază epitetul non-trop de epitetul trop, în cazul poeziei lui Pillat valoarea stilistică este

¹ *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers enciclopedic, 1998, p. 345.

² T. Vianu, *Despre stil și artă literară*, în *Studii de stilistică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968, p. 161.

generată de construcții rare, exclusiv poetice. Ion Coteanu afirma că epitetul nu este o figură de stil în sine, ci numai un purtător de figuri de stil.³

Epitetul se poate împleti cu alte figuri de stil, remarcându-se epitetul sincretic, epitetul personificator, epitetul metaforic. Valoarea stilistică a epitetului implică manifestări diverse.

În cadrul categoriei **epitetelor formate din substantive în acuzativ cu prepoziție**, cea mai frecventă prepoziție este *de*: (*sfinți*) *de piatră*, (*somn*) *de veci*, (*miros*) *de ploi*, (*vânt*) *de apus*, (*leagăn*) *de vânt*, (*ramuri*) *de tei*, (*raze*) *de lună*, (*glasuri*) *de fete*, (*nopti*) *cu lună*, (*casa*) *cu pridvor*, (*bâzâit*) *de muște*, (*stropi*) *de apă*.

Cu privire la structura lexicală pe lângă epitetul simplu, exprimat printr-un singur cuvânt, se întâlnește **epitetul multiplu**, compus din mai multe elemente, iar efectul expresiv rezultă și din această alcătuire.

Epitetul poate fi și **dublu**, între elemente stabilindu-se relații de coordonare prin juxtapunere sau prin conjuncție coordonatoare, însă o expresivitate aparte o au epitetele **triple**:

față trufașă, crudă, rece (*Fresca din Orvietto*), *mare goală, moartă și pustie* (*Vocea de pe proră*), *mângâietoare și dulce* (*Cithera, prima versiune*), *piept fraged, nevinovat și rar* (*Trecătoarei*) *amurg blând și trist* (*Chrisotemis*), *armonioasă formă, perfectă și fugară* (*Aceleiași*) (*E.C.*);

plăpândă și cuminte (*Spovedanie*) *moschee verde-albastră; păgân și tânăr* (*El însuși*), *nemulțumit și gol* (*Lăpușeanu*), *mare înghețată și pustie* (*Ultima fugă*), *maică înțepenită, dreaptă; ochi verzi și-albaștri deopotrivă* (*Divan din Brussa*) (*V.P.*);

trup sfânt, pecetluit și neînfrânt (*Clopot*), *metal dur și clar* (*Ciocârlia*), *lut masiv și trist* (*Ciocârlia*), *cântec bătrânesc și măsurat* (*Trei călări*) (*A.*);

braț mic și cald (*Solia căprioarei*), *aprinsă și stinsă* (*În luna în care pălesc trandafirii*), *trist și singur* (*În parc*), *goală și botticeliana* (*Satan*), *plăpând și albastră* (*Steaua*), *negru și verde* (*Furnica*), *frumoși și goi* (*Hellada*) (*G.Z.*);

bolta verde și vie (*Mormântul*), *albaștrii, vineți, de aur – munții* (*Spre Izvorani*) cu rol de a întări și a imagina vizual obiectul văzut (*A. în S.*);

față palidă și trasă (*Ghenadie Cozianul*), *ochi albaștri sau negri* (*Dinicu Golescu*), *nume răsunător și dulce* (*Alecsandri*) (*B.*);

străveziu și-albastru (*Umbra*), *slab și gârbov* (*Părintele Niculai*) asigurând și elemente ale personificării (*S.M.*);

oameni albi și case albe (*I Cloșcani*), *pustiu și părăsit* (*Hanul cu rândunici*) (*L.*);

îngeri albi, plăpânzi și goi (*De-o fi să fie raiul*) (*C.V.*);

templul gol și viu (*Helladă*) (*T.M.*);

mireasă cuminte și-ndrăzneată (*II*), *codru adânc și nepătruns* (*IX*), *ochiul rău și verde* (*XVII*) (*S.Min.*);

râpe albe și mai vechi (*Balcic lunar*), *râpi albe și surpate* (*Țărm pontic*), *piatră rotundă și vie, mai albă, ape calme și calme spume amare* (*Piatră*), *lut ars și dat cu var, șalvari vișinii, portocalii* (*Cimitir tătareșc*) (*Balc.*);

timp haotic și barbar (*Patinor*), *stele bune, rele* (*Stele*), *căprioara sfioasă și ușoară* (*Toamnă*), *lăptos și roz cer* (*Hokusai*), *cașul alb și proaspăt strecurat* (*Cină*) (*I.*).

³ I. Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros, 1982, p.407.

Epitetul multiplu, format din **patru epitete** *ochi mari și negri, plăpânzi și limpezi (Fresca din Orvietto) (E.C.)*, caracteristic poeziilor cu tentă simbolistă.

Una dintre categoriile estetice ale epitetului o reprezintă **epitetul cromatic**. Pentru stilul descriptiv - vizual, culoarea devine un atribut semnificativ, asemenea formei. Experiența vizuală constituie un element important în relevarea și afirmarea simțului estetic. Fiind o însușire pregnantă a obiectelor, culoarea poate deveni prilej de delectare a privirii. Expresivitatea prin cuvânt se aseamănă în acest mod expresivității plastice.

„Epitetul cromatic exprimă culoarea, înțelegând prin culoare determinarea unui lucru, ființe, stări sufletești, mediul înconjurător, gând, vis. Culoarea simbolizează stări aflate la limita dintre organic și anorganic, între psihic și fizic ori aspirații ideale.”⁴

Din determinările adjectivale se remarcă frecvența **epitetului cromatic**:

miezul roz (Zeu marin), nucii galbeni, vițe roșii (Toamnă) (C.D.);

linii albe ninse, alba cale (Patinor), globuri străvezii (Navigatorul), columbe albe (Saadi), foc alb, văluri argintate (Stele), roză albă (Spectrul rozei), albă lună (Înger), foi gălbuie, tâmpla aurită, ceruri ruginii (Toamnă), verde grâu, spicul galben (Prevestire), lebezi albe (Faunul), sarcofaagul alb (Hellas), ceruri azurii, scoici trandafirii, albastru har, petală albă (Zori de primăvară), verdele plai (Pastorală), coșul alb (Cină) (I.);

verbe sure (Soartă), oniricul alb (Din ramele iatacului vechi), coloane albe (An mort), păduri roșcate, gălbuie și sure, albele liniști (Zodier), fața albă (Umbre pe iaz), apa viorie (Panta Rhei), satul alb (Înserare), satul alb, amintirea albă, sură, neagră, neagră frunză (Elegie), munții albi, cerul sur, însera albastru (Cra-ro-ra-ra) (U.T.);

ochi negri, părul alb (Portret), ciute albe (Zile și nopți), frunză roșie (Veveriță, toamnă), ruguri verzi (Bujori sălbateci), spume albe (Pescăruși), munții vineți (Țara), ceață roză (Vânătoare) (P. în V.);

râpe albe, zborul alb (Balcic lunar), albe portaluri (Lună pe mare), vinul negru (Seară la țarm), norii vișinii (Plajă pustie), râpe albe, marea albastră-neagră, oi negre (Țarm pontic), păsări negre, gânduri negre (Înserare), migdale verzi, strugurele galben (Prinos), râpi trandafirii, pietre sure, șalvari vișinii, portocalii (Cimitir tătăresc), zbor alb, zbor negru (Pescărușul) (Balc.);

fumu albăstrit (XI), plaja aurie (XVI) (S.Min).;

maci de sânge (Dafni), șaful negru (Acrocorint), trup străvezii, ramura verde (Epidaur), albe coloane (Olimpia), munții violeți (Asfodela), albe aripi, albe desfătări (Mit) (T.P.);

rază albă (Scrisoare), apa albastră, fața albă (Odaia ei), oglinzi întunecate (Recuerdo), frunze verzi (Mortul), apă albă (Cocorii), îngeri albi, umbra albastră (De-o fi să fie raiul), urme albăstriei, albi munți, porumbul alb (Icoană pe sticlă), soare roș, gâtul alb (Norul), brazii verzi, cerul albastru, luna albă (Țarm sudic) (C.V.);

dănțuitor albastru (IX Invocare), pânză albă (VIII Fericirea) – ochi verzi, casa albă (Copacilor), grădină aurită, oi albe (VI Toamnă la Miorcani), Sălci verzi, fulgerare de aur viu (II Primăvara), umbră sură, aripi albe (I Cloșcani), coline albastre, coajă albă (Făurar),

⁴ Victor V. Grecu, *Epitetul cromatic în romanul Pădurea Spânzuraților de Liviu Rebreanu*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu*, Tomul VII-XI, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 164.

discipoli verzi (Prier), norii negri, câini șui, mătase verde (Miniatură persană), pasăre sură (Pasărea toamnei) (L.);

arhondric alb, horă albă, (Arhondaricul), porumbeii, gânduri sure (Jalea), albi, seri albastre (Gângul), stol alb (Cozia), straie albe (Mreaja), apropierea morții amestec galben chihlibar, turban verde, miei albi (Smochinul neroditor) - culoarea albă indică aici puritatea, seninătatea, apropierea de divinitate broască verde, măr alb, gânduri sure - un amestec de alb și negru - (Jalea) (B.A.);

șapcă verde (Iepurele), pentru a asigura rima încrucișată cu verbul pierde, străveziu și albastru (Umbra) intră în componența numelui predicativ multiplu, nori albi (Primăvara) ce sugerează claritatea / seninătatea cerului, oaie neagră (Ion Pescaru) sugerează aici excepția, zidu-i alb, umbră-albastră, epitetul alb intră în componența numelui predicativ ilustrând curățirea casei, frumusețea ei, iar oglindirea florii soarelui pe zidul casei dă acea nuanță de albastru a umbrei, straie albe (Secretrarul Primăriei) (S.M.) sugerează curățenia la fel ca și în construcția case albe, albe din superlativul absolut al aceleiași poezii.

frunzișuri argintate, păr însângerat (Așteptându-i), straiuri albe, vânat giulgi (Ghenadie Cozianul) roșii demoni, caleașcă albastră, picuri argintii (Eliade, Cârlova și Alexandrescu) (B.);

moșie aurită (Închinare), bolta verde (Mormântul), frunți verzi (Comoara), galbena lumină (Comoara), albaștrii, vineți, de aur verde – munții (Spre Izvorani), vâlnic roșu (Cireșul), trunchiuri albe (Pădurea din Valea Mare), albastrul trifoi (În luncă), vânat fum (Cămara de fructe), albaștri struguri (Cămara de fructe), tămâioșii galbeni, lămpi de aur verde, trandafii lampioane (Cămara de fructe).

Identificăm aici valori ale cromaticii pillatine: alb (conferă vieții diurne o valoare asimptomatică, culoarea revelației, a stării de grație, a pozitivului), verde (nemurirea, valoarea mitică a pășunilor, a raiului înverzit), albastru (eternitatea, efemeritatea timpului) (A.în S.).

foi ruginii (În luna în care pălesc trandafirii), foi îngălbenite (Balada toamnei), luna galbenă (Opium), prundiș alb (Balta), porumbeii vineți (Mănăstire), pene albe (Păsări pe mare), gânduri cenușii (Furnica), geam alb (Scoica), fum alb (Plopul), sat alb, praf alb, lumină verzuie (Seară la Miorcani), umbră albastră (Dezrobire) (G.Z.);

cal alb, cal negru, cal murg (Trei călări), cer albastru-nchis (Dai Nippon), răsărit roșu, asfințit roz (Iazul), voci arămii (Turla I), crengi roșii (Rodul mării), pene albe (Fereastră pe mare), pene albastre (Ghețarul), valuri verzi (Piratul), păsări albe (Departa) (A.);

lună albă (Noapte pe lagună), buză sângerată (Fresca din Orvietto), dungă aurie, spumă albă, talaz verde roși (Cithera), zbor fosforescent, ceruri roze (Rodis), noapte albă (Ocean polar), apă mai albă (Glasul sirenei), toamnă sură, cercuri de sânge (IX), călăreț galben (I.) (E.C.);

aureola verde (Ultima fugă), ochii de opal (Noapte păgână), nisipuri roșii, repaos negru, păr bălai, zăpezi albastre (Năzuinți), pânze roșii (Spovedanie), armăsari mai albi (Barbarul), spaimă albă (Krum cuceritorul), de sânge roșii (El însuși), centaurii mai albi (Necredincioasei), șesuri cenușii, herghelii negre, ceată neagră (Artemis), piepturi albe (Vedenie), luciul alb (Voci în amurg), plete negre (Din Rubaiatul lui Yussuf), berze albe, berze negre, ochi mai albaștri (Din Samisen) (V.P.);

lumină aurie (În catedrală), ploaie purpurie (În catedrală), frunze ruginii (Templul meu), lupul sur (Lanterna magică), fața albă (Ca-n poveste) (C.A.).

Dimensiunea modernă a epitetului la Ion Pillat constă în folosirea cromatismului ca instrument al picturalului și al mimeticului și mai puțin vizionar și intensificator.⁵

Epitetul sincretic combină senzații diferite, vizuale cu cele gustative, vizuale cu cele auditive sau tactile sau vizuale cu cele temporale: *veacuri stinse (În catedrală), zboruri deșarte (Cântec de toamnă), sfinții reci (În catedrală), pace înstelată (În catedrală), veacuri stinse; codrul nins (Nocturnă), vremuri legendare (Sfârșit de toamnă), flori încondeiate (Întoarcere) (C.A.);*

față ciudată (Noapte păgână), cadențe lapidare; ape tropicale; cascade zglobii (Năzuinți), nume dulce, ramuri aplecate, zid dărâmat, licăriri ciudate; cetate moartă (Necunoscutei), vis nebun (Unor nori de vânt), bocete turbate, țărniș rupt (Krum cuceritorul), seară dulce (El însuși), templu decăzut, dor necunoscut (Vedenie), turbane împletite (Divan din Basra) (V.P.);

frumusețe deplină (Îngerul amintirii), vorbă mai dulce (Noapte pe lagună), frunte fierbinte, credință sfântă, dragoste păgână, cap gol (Fresca din Orvietto), val solitar (Cithera), val sunător (Cithera, prima versiune), râu milenar (Thebaidă), coardă sunătoare (Corul lopătarilor), tăcere siderală (Glasul sirenei), murmur milenar (Glasul sirenei din nou), pene curate (Sarcofagele), trandafir divin (Aceleiași) (E.C.);

siliște străbune (Himerele), ramuri răsturnate (Pe claie), plasă goală (Pescarul), suflete ciudate (Trei călări), ochi mari, cântare sălbatică, țară fermecată (Balada viselor), zăpada timpurie, arcaș sibilin, serile cernite (Trandafirul), pace înfrățită, suflet neîndoielnic, ochi stranii, pază seculară, obraz necunoscut, cer spuzit (În strană) (A.);

aripi ciudate (În parc), geamuri ogivale (Satan), nufăr mare (Leda și lebăda), brațe dornice (Leda), aripi nălucite, catedrale stelare (Logodnă mistică), dor fericit (Steaua), trudă seculară (Furnica), mirare adâncă (Scoica) (G.Z.);

fraged destin (Florica), clarul cântec (Vârful dealului), luminosul cântec (Cucul din Valea Popii), flăcări de parfum (Cămara de fructe) corespunde fuziunii percepțiilor senzoriale, se află antepus determinantului și este specific simbolismului (A.în S.);

toamnă amară (VI Toamnă la Miorcani), păr de-aur moale (Cișmigiu de toamnă) (L.); crengi catifelate (Scrisoare), brațul gol, degetul fin (Odaia ei), sălciile boltite (Țara), muntele pustiu, somn adânc (Elegie în pădure) (C.V.);

trup nins, trup neted, trup tânăr (Dafni), băiatul oacheș, frunziș sărac (Acorcorint), azurul adânc, raza senină (Epidaur) (T.P.);

inimă pustie (I), temple profanate, piscul auster (III), patimi împlinite (VIII), lire nestrunite, melodii adânci (X), trecerea rotundă (XI), laudă sfântă (XVIII) (S.Min.);

aur greu, unduire lină, aripi arcuite, râpelor pustii, țărniș biblic (Balcic), lumina sfântă (Cină cu pești), plaja liniștită, tinere mișcări, ritmică măsură, cerul clar, valul solitar (Stella Maris), slabă cutremurare, corzile lungi (Lună pe mare), plăpându-l chip (Floarea din fereastră), stelelor păgâne, înecate licăriri (Seară la țărniș), umbritul țărniș, unde repezi (Plajă pustie), orașe uriașe, argint străvechi (Țărniș pontic), braț rotund, râpi sterpe (Înserare),

⁵ I. Oancea, *Descrierea poetică în perspectiva neoretică-epitetul în Limbă și literatură*, vol.IV, 1995, p.546.

mâna semeață (Piatră), murmurul moale, aur pur (Seară pe ape), stele mari, cerul plin, vinul străvechi, umerii goi (Insula, toamna) (Balc.);

spin crestat, zbor lin, liniști mari (Pândă), piatră grea, jocul sterp (Soartă), plina fântână, ramele vechi, ochiul viclean (Din ramele iatacului vechi), casa veche, parcul vechi, seara grea, nucii grei, calendarul veșted (An mort) zboruri deșarte, iazul stingher, seara ștearsă (Umbre pe iaz), clipe uitate, ceasuri pierdute, seara brumată, doruri uscate (Panta Rhei), apa limpezită, norii subțiri, privești vechi (Înserare), trilul clar (Tăcere), magic labirint, zâmbetul fugar, foile uscate, iubirile brumate (Cântec de vremelnice), rețea tremurătoare (Stanțe), vechii ani (Elegie); covor des (Cra-ro-ra-ra), lumina alba, zgomot surd, casa bătrânească, bastonul vechi, brațul gol (În toamnă) (U.T.);

sticla siderală, deschisul cerc (Patinor), frunziș brumat, veștedele perne, arhitecturile eterne, rămurișul alungat, coloane trainice, nemuritoare parte, -nfiorări senine (Regăsire), zborul înalt, țărnul rotunjit, suitor asfalt, fabulosul chip, legende migratoare (Legende), stranii hărți, vechi chenar (Navigatorul), pământul bun, cântecul deplin, gânduri grele (Har), deplina geometrie (Stele), tâmpilele cărunte (Calendar), steaua pâlpâietoare (Privechi), apele curate, stea pățimașă (Vînătoare), înger înghețat, tainic dar (Înger), târziul luminiș, odăjdii vechi, fagi senini (Toamnă), clopot sfânt (Prevestire), misteriosul obraz (Narcis), vârful gol, aspru sol, credințelor uitate, tăceri solemne, surd ecou (Centaurul), magica tăcere, selenarele zăpezi, grelele mere, rodii coapte, plăpânda înnodare (Faunul), liniști călătoare, talazuri noi, drum pierziș, păduri adânci, arzător polei (Endimion), crângului sfințit, bucolică talangă, varul stins (Hellas), plaja potopită (Zori de primăvară), lungi bătaii crepusculare, brumat cleștar (Natură moartă) (I);

crengi neprihănite, limpezile liniști (Legănat cu tine), nostalgic fluier (Zeu marin), aer cald (Toamnă), frunze seci, umbre reci (Solie), ram nemaivăzut, limpezi nemuriri, străinul chip (Oglindiri), timp înghețat, simbolul pur, stranii limpeziri, apele văzduhului, rază senină (Destin), limpede suflet, turbure sânge, înfricoșată taină, veșnică navă, strâmbă osândă (Singur), plaiuri străvechi, zodiilor clare (Transhumanță), ceas tainic, bătaile egale, vâsle lovite (Ceas tainic), transparente reci, oglinzile opuse, timp invers, clar afund, sufletul dur, gemenii pribegiți, oglinzi pustii (Prezență), luminoasele dovezi (Hokusai), țară pustie (Pastorală), frunză deasă, goldane rourate, miere luminoasă (Cină), dor neogoit, adânci semințe, suflet flămând (Nomadul) (C.D).

Epitetul personificator sugerează nu numai o realitate în care ceea ce ne înconjoară se însuflețește, ci și un spațiu pătruns de valori spirituale, prin care se dublează efectul epitetului și al personificării: *geometrie vie (Prezență) (C.D.); suflet înghețat, călcâi înaripat, dușmane vremuri (Patinor), nori cumpliți (Har), ape vii, colți buni (Vînătoare) (I.);*

inima brumată (Scamatorul), comoda bătrână, timpul adânc, iatac străbun (Din ramele iatacului vechi), apele mute, ochii morți (Umbre pe iaz), frunză moartă (Elegie), lumina vie, zâmbirea caldă, frunză drumeață (În toamnă) (U.T.);

faun trist (Pan), salcie mlădie (Trup de fată), piersică pufoasă (Întâlniri), pas sfios (Tinerete), iatac bătrân (Toamna copilăriei), plânset gol (Vasul lovit) (P.înV.);

basme moarte, vremuri vii (Balcic), marea bătrână, argint pustiu, argint neroditor (Balcic lunar), ape înnoptate (Înserare); iarba rea (Cimitir tătareșc), brațe fluide (Seară pe ape), talazul nebun (Pescărușul) (Balc.);

jocul fraged (VIII), verbul suveran, poetul mantoan (IX), chin tăcut, chinul otrăvit (XIV), argintul viu (XVII) (S.Min);

liră încordată (Helladă), ape vii (Acrocorint), tremur pașnic (Țărm pierdut), melodii murmurătoare, flori plăpânde (Mit), iarbă rea (Păstorul și faunul) (T.P.);

mâna moartă (Adormind), ape șoptite (Elegie în pădure) (C.V.);

pod umblător (VIII Fericirea), trup plăpând (VII Copacilor), salcie pletoasă (VII Copacilor), cer îngândurat (VI Toamnă la Miorcani), spin tremurător, berze călătoare (V Marinarul), ape lin-tremurătoare (IV Vremea), pădure tremurătoare (Făurar), zbor obosit (Pasărea toamnei) (L.);

pururi semeți (Iosif teslarul), smerite umbre (Arhondaricul) (B.A.); ape vii (Primăvara) și ochi viu (Iazul) sugerează trezirea la viață a naturii, vitalitatea specifică anotimpului (S.M.);

frunze crispate (Bolintineanu), zbor sfielnic (Ghenadie Cozianul), Sălcii plângătoare (Anton Pann), ochi înfrigurați, frunte ostenită (Eliade, Cârlova și Alexandrescu), păr molatec, nori grei (Mureșanu), cai sforăitori (Alecsandri) (B.); cetății haine (Închinare), codrii șoptitori (Mormântul), vreme preafugară (Florica), boboc plăpând (Florica), somnoroase gene (Comoara), plopi pribegitori (Vârful dealului) reflectă trecerea timpului și melancolia. (A.în S.);

foc nebunatic (Leda și lebăda), scoică mută (Scoica) (G.Z); zbor înalt (Himerele), val rostogolit (Pe claie), cer visat, sălcii credincioase (Pescarul), ploaie sclipitoare; cântec bătrânesc (Trei călări), umbre lungite; zâmbet iertător, glas fermecător, glas alinător, copil visător (Balada privighetoarei), clopot trist (Clopot), ceață străvezie (Balada viselor), crâng temător (În strană), oraș nălucă (Thule) (A.); ecouri surde (Noapte păgână), nepăsare oarbă (Năzuinți), artă nedibace, voința încordată (Necunoscutii), chiparoși subțiri (Fresca din Urbino), tineri foarte palizi (Gemenii), Stil florentin (O icoană), maci înfloriți, frunze moarte (Anotimpurile), iarbă moale (Artemis), herghelii fugare (Rugă păgână), dor flămând (Sânt zile), an întreg, brațe moi (Din Rubayiatul Yussuf) (V.P.);

flori tremurătoare (În catedrală), nor călător (Rugat-am norul), mănunchiuri trecătoare (În catedrală), vuiet ușor (Sbârnâie cobza), brațe rugătoare (Templul meu), ochi înțelept (A doua moarte), ceas liniștit (În toamnă), rază călăuză (Casa amintirii) (C.A.).

Ileana Oancea consemna în articolul despre epitet faptul că epitetul personificator și cel metaforic sunt specifice poeziei moderne. Dacă realitățile asociate nu sunt doar îndepărtate, ci chiar devin antitetice, sintagmele constituite devin oximoron.

Oximoronul e creat prin alăturarea a două cuvinte a căror noțiuni se exclud reciproc, fiind înrudit cu antifraza și paradoxul: *dureros de dulce poet (Cel din urmă) (B.);* Cu vălul tras pe față *se depărtează, stând (Stelă de dansatoare),* Strunindu-și calul, *sare prin veacuri nemișcat (Friză II) (P.înV.);* De frații mei creștini m-am săturat, / De răutatea lor cea bună (U.T.).

Faptul că epitetul are la bază o personificare, că funcționează după regulile metaforei, ale sinesteziei, face ca între epitet și alte figuri de stil granițele să fie mobile. Epitetul prezintă interes în creația lui Ion Pillat prin structură, obiect, sferă frecvență și legătura cu alte figuri de stil. Chiar dacă majoritatea dintre ele sunt adjectivale, cele de ordin substantival au valențele

metaforei *frate de durere, amurguri de mătase, rază de beteală, aripi de raze, pumn de ghicitori*.

Cu privire la obiectul epitetului, expresivitatea categoriilor estetice se bazează pe asociații surprinzătoare, de obicei a unui **epitet moral** ce sugerează valori spirituale: *mreața mântuirii, datini sfinte, pământ sfințit, puteri divine, virtuți teologale, monahală rasă*.

Multe din epitete sunt **neologice**: *vis elin, cununii siderale, zeiță boticelliană* –epitet ce se împletește cu metonimia, *dor lampadofor, vitrine irizate, câmpuri elizee, strane ogivale, arcaș sibilin, corn selenar*. În unele situații valoarea epitetelor poate fi potențată de personificare (*codrii șoptitori, brațe rugătoare, salcie mlădie*), de metaforă (*rază de beteală, aripi de raze*) de sinestezie (*nume dulce, bocete turbate, țărni rupt*) sau de simbol (vis) trist, (vis) elin, (vis) atic, (vis) copilăresc; visul poate reprezenta accelerarea⁶ evoluției omului.

Din punct de vedere al **cromatismului**, paleta de culori, tonuri și nuanțe întâlnite în poezia pillatiană, este destul de retrânsă.

Culorile spectrale, numite și *culori – lumină* sunt roșu, orange / portocaliu, galben, verde, albastru, indigo, violet: ROGVAIV. Acestea sunt culori definite științific prin plasarea în spectrul solar, dar și concret prin trimiterea la un obiect caracterizat prin culoarea respectivă. Dintre acestea, trei sunt primare sau fundamentale - roșu, galben, albastru. Din amestecul *culorilor fundamentale*, în proporții egale, rezultă *culorile secundare* - orange, verde, violet. Diferențiate prin luminozitate, alb, negru și gri sunt considerate *nonculori*. Caracteristicile principale sunt tonalitatea, luminozitatea, saturația. Anumitor culori li se adaugă în funcție de criteriul saturației, un determinant de tipul – intens, viu, pal, slab, puternic, pastelat, deschis, luminos, întunecat, strălucitor. Roșu, portocaliu / orange, galben sunt *culori calde*, care emană senzația de apropiere în spațiu, de căldură datorită intensității ridicate a energiei radiante a lungimilor de undă electromagnetice corespunzătoare. Prin contrast, verde, albastru și violet sunt *culori reci*.

Cromatică este ansamblul de culori existent într-un tablou, respectiv în poezie, ca fundal. Cel mai frecvent este **albul**. Acesta acționează asupra sufletului nostru la fel ca liniștea absolută.

Mircea Eliade sublinia faptul că albul conferă vieții diurne și lumii o valoare ideală, asimptomatică, simbolizând prima fază în riturile de inițiere a vieții împotriva morții: *călăuze albe, portaluri albe, zbor alb, (Închinare), trunchiuri albe (Pădurea din Valea Mare), lună albă (În luncă), drumuri albe (Cel din urmă) (B.), zid alb (Vasile Bultoc), case albe, straie albe (Secretarul Primăriei), căsuță albă (Meșter Toader) (S.M)*.

Pictorul W. Kandinsky afirma că albul este considerat adesea o non-culoare și constituie un simbol al unei lumi în care toate culorile, în calitatea lor de proprietăți ale substanțelor materiale, s-au evaporat. Albul acționează asupra sufletului nostru precum liniștea absolută, care nu este totuși cu moartea. Culoare a răsăritului albul nu este o culoare solară. Nu este culoarea aurorei, ci a zorilor, acel moment de vid total dintre noapte și zi, când lumea visului acoperă orice realitate: ființa este inhibată suspendată într-o albeață pasivă. Rabelais scoate în evidență faptul că anticii foloseau pietre albe la marcarea zilelor norocoase, iar Platon vorbea despre faptul că albul este culoarea cea mai potrivită în zugrăvirea zeilor. **Albastrul** este culoarea cea mai adâncă, fiind cea mai rece culoare și cea mai pură. De

⁶ J. Chevalier, A.Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. III, București, Editura Artemis, 1994, p. 458.

asemenea, simbolizează drumul infinitului în care realul se transformă în imaginar. În viziunea egiptenilor era culoarea adevărului. Azurul, sau albastrul sacralizat, este spațiul Câmpiilor Elizee și reprezintă credința în lumea de dincolo, iar în tradiția evreiască reprezintă lăcașul nemuririi: *albastru trifoi (La zăvoi)*, *umbră albastră (Lumina, iarna)* (A. în S.). Pictorul Kandinsky afirmă că albastrul, este o mișcare dirijată a omului spre propriul său centru trezind în el dorința de puritate și setea de supranatural. Un mediu albastru calmează, liniștește, dar spre deosebire de verde nu tonifică. Profunzimea albastrului are o gravitate solemnă: *plăpând și albastră (Steaua)*, *ochi albaştri sau negri (Dinicu Golescu)*. Rabelais spunea despre albastru că înseamnă cer și lucruri cerești, iar în acest deziderat putem afirma că albastrul este în mod tradițional culoarea Raiului, a speranței, a statorniciei, a purității, a idealului, deoarece în simbolismul coloristic creștin albastrul îi aparține Fecioarei.

Negrul este asociat întunericului primordial, nediferențierii originare, dar este și simbolul pământului fertil. În Extremul Orient, dualitatea alb-negru este în general dualitatea umbră-lumină, noapte-zi, ignoranță-cunoaștere. Plasat dedesuptul lumii, negrul exprimă pasivitatea absolută, starea de moarte deplină. Negrul dă impresia de opacitate, de îngreunare: *plete negre (Din Rubaiyatul lui Yussuf)* (V.P.), *berze negre (Din Samisen)* (V.P.), *drumuri negre (Harta)* (S.M.), *oaia neagră (Ion Pescaru)* (S.M.)

Romanii marcau zilele negre în calendar și interziceau afacerile atunci, iar Ovidiu ne spune că în vremurile vechi, pietricelele negre erau folosite pentru a îi condamna pe cei vinovați, în timp ce pietricelele albe erau folosite pentru achitarea lor. **Roșul** este culoarea principiului vital, culoarea focului și a sângelui, a fețelor care arată stânjenală, mânie sau pasiune. Roșul viu, diurn, solar îndeamnă la acțiune, fiind imaginea înflăcăării și a frumuseții, a tinereții, a bogăției și a sănătății, a Erosului liber și triumfător. Roșu închis reprezintă misterul vieții și îndeamnă la vigilență: *mărgele roșii (Divan din Bagdad)* (V.P.), *vâlnic roșu (Cireșul)*, *veveriță roșie (Biserica lui Horia)* (A. în S.). În poezia Renașterii, roșul și albul sunt adesea împerecheate ca fiind culorile frumuseții și a dragostei, iar roșu este uneori culoarea diavolului într-o tradiție care merge înapoi până la Isav care era roșu și peste tot păros Facerea, Biblie. **Galbenul** este culoarea cea mai caldă și mai expansivă, cea mai însuflețită culoare, cea care este greu de stins și care se revarsă mereu din cadrele în care este închisă: *tămâioșii galbeni (Cămara de fructe)*, *gazetă galbenă (Odaia bunicului)* (A. în S.). Este culoarea masculină a luminii și a vieții, este vehicul al tinereții, al forței și al nemuririi divine. Este o cale de comunicare cu sens dublu, un mijlocitor între oameni și zei. Fiind de esență divină, galbenul auriu a ajuns pe pământ un atribut al puterii principiilor, regilor și împăraților, un atribut care proclamă originea divină a puterii lor. Este culoarea veșniciei tot așa cum aurul este metalul nemuririi. Și galbenul și aurul stau la baza ritualului creștin. În altă ordine de idei, în anumite țări în Evul Mediu, trădătorii și ereticii erau puși să poarte galben, steaua galbenă era purtată de evrei în timpul regimului nazist, iar unele picturi care îl înfățișează pe Iuda îl prezintă adesea în haine de culoare galbenă. **Verdele** este culoarea rezultată din amestecul culorilor albastru și galben, este o culoare liniștitoare, răcoritoare și umană. Este culoarea regnului vegetal în plină reafirmare, a trezirii la viață, reprezintă iarba și frunzișul naturii, dar și speranța și longevitatea: *plase verzi (Biserica lui Horia)*, *frunți verzi (Comoara)* (A. în S.). Înșușirile verdelui determină omul să creadă că această culoare ascunde o taină, că simbolizează o cunoaștere adâncă a lucrurilor și a destinului.

Pictorii din evul mediu zugrăveau în verde crucea ca instrument al regenerării omenirii asigurată de jertfa lui Hristos. Pentru că este culoarea tinerei vegetații și a primăverii, verdele este uneori și culoarea speranței, dar mai ales a speranței creștine de mântuire. Verdele se găsește în *Purgatoriul* lui Dante ca tărâm al speranței, opus al iadului, unde speranța este abandonată. Verde este uneori culoarea mării, dar și culoarea inconstanței. **Verde-albastru** este nuanța folosită de Pilat pentru a reda culoarea ochilor iubitei: *doi ochi verzi-albaștri, moscheea verde-albastră (Divan din Brussa) (V.P.)*. **Rozul** este culoarea rezultată din amestecul culorilor alb și roșu, este simbolul renașterii mitice, al regenerării: *cer roz (Hokusai) (Î.), talpă roz (Lumina, iarna) (A. în S.)*. **Vișiniul** este culoarea emblematică a fericirii, culoarea îndrăgostiților care îmbată și exaltă: *norii vișinii (Plajă pustie) (B.)*. Vișiniul este culoarea ecleziastică a postului Crăciunului și a postului Paștelui, dar și a spiritului de penitență. Dante folosește în *Divina Comedie* culoarea vișinie ca o culoare a veșmintelor celor patru virtuți morale personificate. Consulii romani purtau togi vișinii, iar senatorii și cavalerii aveau o bandă vișinie pe tunicile lor. Un giulgiu vișiniu era folosit pentru a acoperi sicriul unei persoane de rang înalt, pe când soldații lui Pilat l-au luat pe Isus și l-au îmbrăcat în vișiniu, într-o întrebuintare în batjocură a vișiniului regal.

Din punct de vedere al cromatismului s-a remarcat preponderența *albului*, ce conferă vieții diurne și lumii o valoare ideală, asimptomatică. Albul se regăsește în poezii de 213 ori, albastrul de 66 ori, negrul de 43 ori, verdele de 42 ori, galbenul de 30 ori, roșul de 28 ori, rozul de 10 ori, culoarea albastru-verde de 3 ori și culoarea vișiniu o singură dată.

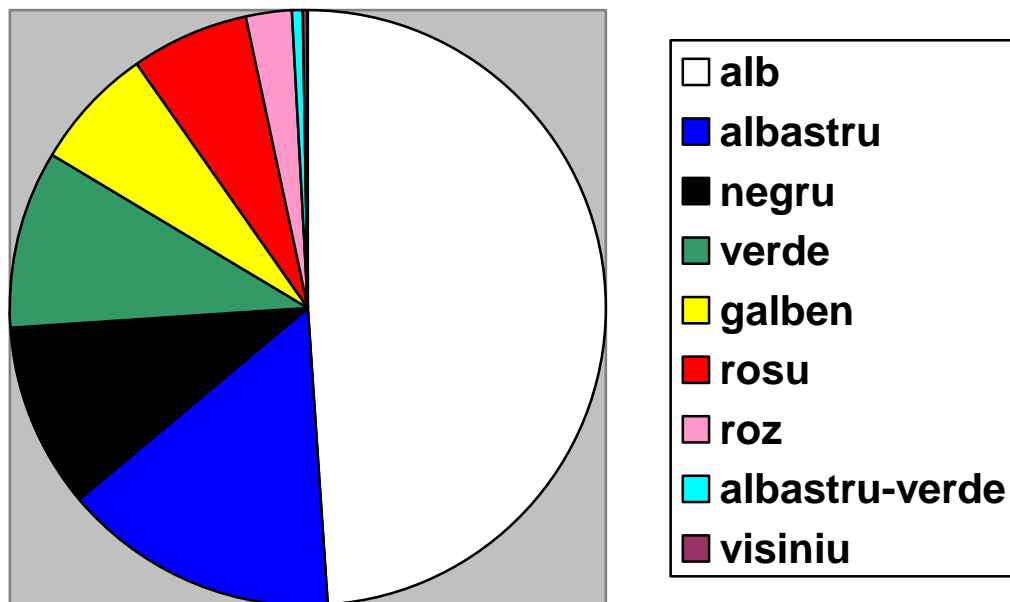

Figura nr. 1 – Cromatica epitetului în lirica pillatiană

Bibliografie

- Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri, I-III*, București, Editura Artemis, 1995.
- Cistelecan, Alexandru, *Celălalt Pillat*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000.
- Giurgiu, Felicia, *Motive și structuri poetice*, Timișoara, Editura Facla, 1980.
- Corniță, Georgeta, *Manual de stilistică*, Baia-Mare, Editura Umbria, 1995.
- Coteanu, Ion, *Gramatică. Stilistică. Compoziție*, București, Editura Științifică, 1990.
- Greco, Victor, V., *Limba Română Contemporană*, Sibiu, Editura Alma Mater, 2002.
- Magheru, Paul, *Spațiul stilistic*, Reșița, Editura Modus, 1998.
- Mara, Elena Lucia, *Limbaj și expresivitate în poezia lui Ion Pillat*, Editura Imago, Sibiu, 2008.
- Mancaș, Mihaela, *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
10. Mancaș, Mihaela, *Limbajul artistic românesc în secolul XX (1900-1950)*, București, Editura Științifică, 1991.
- Manolescu, Nicolae, *Despre poezie*, Brașov, Editura Aula, 2002.
- Manolescu, Nicolae, *Poeți moderni*, Brașov, Editura Aula, 2003.
- Mihăilă, Ecaterina, *Limbajul poeziei românești neomoderne*, București, Editura Eminescu, 2001.
- Oancea, Ileana, *Semiostilistica*, Timișoara, Editura Excelsior, 1998.
- Vianu, Tudor, *Scriitori români din secolul XX*, Antologie, postfață și bibliografie de Mihai Dascal, București, Editura Minerva, 1986.